

En positiv vei for Norden

Taler

Karl Evang

- 1 Det er min oppgave å komplettere opplegget til diskusjonen ved å snakke litt om selve den oppgaven som foreligger. Det som skiller Fogelstrøms og Morells opplegg fra vanlig tankegang er at de byr et positivt alternativ. De retter seg ikke i første rekke mot noe, men arbeider for noe.

5

Spørsmålet reiser seg da: Er oppgaven stor nok til å berettigje et så drastisk skritt? Hvilke virkninger kan det tenkes å ville ha ? Hva er det i det hele som foregår i den såkalte underutviklede del av verden i dag?

- 10 Vi har nå hørt så ofte at det kanskje begynner å feste seg, at mellom 1/2 og 1/3 av jordens befolkning lever i fattigdom, sykdom og uvitenhet. Det dreier seg her ikke om et par millioner, ikke om 10 millioner, eller hundre millioner, men et sted mellom 1500 og 2000 millioner. Ord som søker å beskrive forholdene er brukt så ofte at de nesten har mistet sin appellkraft til vår fantasi og
- 15 forestillingsverden. Bare når folk som selv har sett, hørt og luktet elendigheten på nært hold kommer tilbake til vårt land og beretter, blir det igjen levende for oss. Alt dette er vel kjent.

- Det nye er oppdriften i disse land, selvbevisstheten, kravet om nasjonal frihet,
- 20 kravet om likestilling med andre folk, i det hele den sunne kravsmentalitet som ligger til grunn for framskrittet.

- Denne reisningen av folkene i de underutviklede land tar forskjellige former. Den indiske nasjonalisme er forskjellig fra nasjonalismen i Midt-Østen, Kinas
- 25 nasjonal-kommunisme skiller seg fra frihetsbevegelsene i de sydamerikanske land, på Kypros, Algerie, i Afrika, Vietnam og Indonesia, - overalt er den nasjonale frihetsbevegelsen preget av vedkommende lands historiske tradisjoner, geografiske beliggenhet og politiske situasjon i dag.

Til dels tar denne reisningen former som ikke er våre, som støter og forferder oss. - En del av de brutale utslagene må ses i lys av de metoder som de gamle koloniale makthavere eller andre ennå bruker. I historiens store perspektiv er alle disse bevegelsene ledd i den samme gigantiske bevegelsen fra de fattige lands side for å finne en plass i solen. Kampen for menneskeverdet er i gang på en bredere front enn noen gang før. Aldri har så mange mennesker på vår klode søkt å ta avgjørende skritt fremover mot frihet og menneskeverdig tilværelse.

Og vi har, med rette eller urette, en eiendommelig følelse av at vi ser slutten. Ikke på utviklingen sosialt, økonomisk og politisk. Noen slutt i så henseende fins ikke. Hva jeg mener er at alle underutviklede folk er i bevegelse. Det finnes bare små og ubetydelige frynser tilbake som er så fattige, så uorganiserte, så sultne at de er utenfor. Alle er med, og om vi får fred, d.v.s. hverken kald eller varm krig, skulle hele menneskeheten kunne se fremtiden i møte med en optimisme som aldri før. Men jeg understreker, den kalde krigen er i dag en vesentlig hindring for at utviklingen kan gå sin naturlige gang.

Denne nasjonale og politiske frigjøringsbevegelse er kombinert med sosial, økonomisk og organisatorisk oppsving. Til å begynne med var disse landene innbyrdes splittet, men nå har de i mange saker klart å samle seg, og vi kan med rette tale om en tredje politisk verdensmakt. Skillet ble klart og tydelig markert ved Bandoengkonferansen i 1955, hvor 29 land representerende over halvdelen av jordens befolkning møttes. De amerikanske og andre utenlandske journalister var først og fremst slått av at det her ikke var «uvitende østerlandske despoter», men kunnskapsrike, intellektuelt høytstående statsmenn som førte ordet på sine folks vegne. Der møtte prokommunistiske og antikomunistiske land, og mange i vesten trodde - og håpet - at konferansen ville splittes på dette etter deres mening fundamentale spørsmål. Den viktigste lærepenge Bandoengkonferansen ga verden var derfor at fra disse underutviklede lands side finnes det spørsmål som er viktigere enn motsetningen øst-vest. Uten å skyve spørsmålet til side fant konferansen et felles grunnlag i de fem nå berømte punkter som sammenfatter de underutviklede lands felles synspunkter og interesser når det gjelder frihet og nasjonal selvstendighet.

Disse land står altså mellom øst og vest. Fra å samle noen få stemmer i FN var de i 1953 kommet så langt som å samle 13 stemmer i en «afro-asiatisk» blokk, i 1957 var tallet økt til 28 stemmer, og den norske delegasjonen til FNs hovedforsamling bruker uttrykket at maktbalansen i FN nå er endret. De

70 underutviklede land kan, hvis de står sammen, stanse ethvert forslag som krever 2/3 flertall.

Det er i dette lyset vi må se de underutviklede land også som fredsfaktor. De står mellom øst og vest og danner en bro.

75

Alle de som er hypnotisert av motsetningen øst-vest, og som tror på militær opprustning og maktbalanse som eneste mulighet, søker nå å sprengre denne broen, trenge seg inn mellom de fattige land, og kjøpe eller true dem over til sitt standpunkt. Disse landene blir betraktet som strategiske tomrom, eller som 80 viktige kilder for råstoffer, som uunnværlige territorier for baser, eller som reserver for soldater. Det politiske, sosiale og økonomiske presset fra de to kamp-prustende gruppene i øst og vest om disse lands gunst tar stadig mer farlige og motbydelige former. Trusler eller bestikkelser trer i stedet for felles saklig planlegging. Kjøpslåing i stedet for solidarisk innsats.

85

Her er det planen om en felles nordisk solidarisk innsats kommer inn. Et slikt støttearbeid som foreslås i Morells og Fogelstrøms bok ville militært sett være nøytralt. Sett fra de underutviklede lands side ville det heller ikke ha noe preg av imperialismen, og det måtte også kulturelt være nøytralt med full respekt for disse 90 lands egenart.

Ikke for å tilkjøpe seg politisk goodwill eller militære fordeler, ikke for ytterligere å splitte verden opp, men for å delta i å løse vår klodes ubetinget største solidariske arbeidsoppgave var det vi skulle gå inn. Broen mellom øst og vest 95 skulle vi bidra til å styrke. Vi skulle skaffe dem stadig større brohoder på begge sider og på den måten bidra til å endre den nåværende fastfrosne utenrikspolitikken.

Men er ikke dette i full gang, vil man si, gjennom FN, gjennom de bilaterale 100 avtalene for hjelpeprogram, gjennom de gruppeavtaler som foreligger i Colomboplanen o.l.? Faktum er at tross den gigantiske innsats etter den annen verdenskrig for støtte til underutviklede land, er avstanden i økonomisk henseende økt mellom disse land og de rikere i verden. Forsøk et øyeblikk å fastholde hva dette må bety sett fra disse lands synspunkt!

105

Dette innebærer ikke at disse underutviklede land ikke selv er kommet i gang, men det betyr at de rike land har utviklet seg enda hurtigere. Dette er en

fallitterklæring, og det har som vi vet brakt hele FN's og det øvrige hjelpearbeid
110 til en korsvei. Det er vel også dette som er grunnen til at ingen større statsmann
for tiden kan uttale seg om noe spørsmål uten å gi en viss «lip service» til denne
oppgaven. Alle har slett samvittighet, men noen vei er ennå ikke funnet.

Hvorfor er det ikke lykket? Først og fremst fordi kapitalinvesteringene har vært
115 for små. FN's tekniske hjelpeprogram ble slik beskåret at man ikke kan investere
utover en meget snever ramme.

Og her er det interessant å se stormaktenes begrunnelse, hva enten det gjelder
kampen om bevilgninger til helsearbeid i Verdens Helseorganisasjon, til FAOs,
120 UNESCOs arbeid, eller det gjelder diskusjonen om å utvide rammen for FN's
tekniske hjelpearbeid til også å omfatte større kapitalinvesteringer (f.eks. planen
om den såkalte SUNFED-organisasjonen). Alltid er svaret det samme: «Våre
utgifter til rustninger er så store at vi for tiden ikke kan make de store løft på
denne sektor. Kapitalinvesteringene i de underutviklede land får vente inntil vi
125 kan utvikle en del av de militære rustningsutgiftene.»

Det er derfor stormaktene selv som har stilt oss dette valget, og vårt svar
gjennom Morells og Fogelstrøms plan er ganske enkelt: Istedenfor å bygge
atombomber vil vi bygge atomverk for fredelig bruk. Istedenfor bombefly vil vi
130 bygge transportfly, jernbaner og traktorer. Istedenfor giftgass vil vi produsere
legemidler og kunstgjødsel.

Kunne vi derfor anvende en del - og forhåpentlig en stadig større del - av våre
forsvarsutgifter i de nordiske land til personell, utstyr og produkter som de
135 underutviklede land trenger, ville vi kunne bidra til denne fundamentale
svingning i verdensbildet. En stor del av dette vil ganske visst bli en stimulering
av vår indre økonomi. Mye av det ville gå med til å lage norske, svenske og
danske produkter som kunne eksporteres. Og her står vi ved en annen viktig
sammenheng mellom det nåværende rustningskappløpet og de økonomiske
140 forhold. Jeg er ikke økonom av fag, men et stadig større antall av de
fagøkonomer jeg har hatt anledning til å gjøre meg kjent med peker på den
frykten som åpenbart eksisterer for overgang fra krigsøkonomi til
fredsøkonomi. Hver gang det ser ut til å komme en avspenning internasjonalt,
faller aksjekursene. Hver gang hatet og aggresjonen blusser opp, og aller mest
145 når det kommer «en liten krig» et sted, er det høykonjunktur igjen. De fleste
ledende økonomene synes bare å kunne peke på en mulighet for en overgang fra

krigsøkonomi til fredsøkonomi uten katastrofalt tilbakeslag, nemlig å utvide
rammen for verdenshandelen og verdensproduksjonen, og trekke inn nye
150 markeder for å gi plass for overskuddet.

Det er denne utviklingen som må i gang, og det er denne utviklingen som ennå
ikke er kommet så sterkt i gang at den nå skyver seg fram ved sin egen indre
vekst.

155

Professor Dick nevnte i sitt innlegg at man burde overveie hvorvidt slik nordisk
innsats burde gå gjennom FN eller om den burde være uavhengig av FN. Så
lenge FNs regler for hjelpearbeidet er så stramme som nå, ville innsatsen fra
Norden ikke helt komme til sin rett hvis det gikk gjennom FNs arbeid. Man
160 ville bygge på dets erfaringer og planer, men det ville bety at Norden, fordi det
gikk videre på produksjonssektoren, ville kunne bidra til ytterligere å løsne de
altfor stramme regler som nå fins i FN.

I parentes bemerket er det vel nettopp dette som har skapt denne store
165 interessen ikke bare i India, men også blant mange andre land, for det
begrensede norsk-indiske prosjektet i India. De midler som det norske storting
har bevilget kan, og blir, brukt også til investering i produksjonsmidler som så
overlates til de indiske myndigheter.

En innvending som ofte kommer, og som det er naturlig for meg med mitt
170 utgangspunkt ganske kort å berøre er dette: «Folketallet i de underutviklede
land øker enda forttere enn det er mulig å øke levestandarden. Alle krefter bør
derfor settes inn på å begrense folketallet. Denne oppgaven bør derfor gis første
prioritet.»

175

Til dette er for det første å si at i de siste ca. 350 år da menneskeheten har økt
noe særlig i tall, har de hvite folkeslag 8-9 doblet seg, mens de fargede folkeslag
bare har tredoblet seg. Man skal være forsiktig med fra disse aggressive og
ekspansive hvite folkeslags side nå å komme tilbake til de underutviklede land
180 med fødselsregulering som eneste eller viktigste forslag til bedring av
situasjonen.

For det annet: Begrensning av barnetallet lar seg ikke gjennomføre med mindre
levestandarden har nådd et visst nivå. Dette nivå er ikke nådd i en rekke av de
185 underutviklede land i dag.

For det tredje: Det er ingen særlig grunn til å presse dette synspunkt fra de rike land i vest, idet de underutviklede land selv er oppmerksom på saken, og i
190 voksende utstrekning tar spørsmålet opp. Mens hykleri og fordommer har hindret vestens land fra å nærme seg disse spørsmålene på en rasjonell måte, har vi i de senere år kunnet glede oss over at regjeringene i en rekke underutviklede land helt og åpent har tatt saken opp, og også har henvendt seg til internasjonale organer for å få hjelp til å planlegge arbeidet for fødselsregulering. Jeg nevner
195 land som Japan, som er kommet meget langt, India, Ceylon osv. At ett av verdens mange kirkesamfunn, og ikke på noen måte det største, nemlig den romersk-katolske kirke, skal kunne terrorisere flere av de internasjonale organisasjonene fra å gjøre sin faglige innsats på dette felt, er en sak som jeg her ikke skal komme inn på. De store religioner i de underutviklede land,
200 buddhismen, hinduismen og muhammedanismen, synes ikke å legge tilsvarende hindringer i veien for en rasjonell holdning til disse spørsmål.

Og til syvende og sist, når det gjelder bedringen i helseforholdene, nedskjæring av spebarnsdødeligheten, forlengelsen av levealderen i de underutviklede land,
205 er det ingen vei tilbake. Disse folkeslag har nå lært hva den moderne legevitenenskap kan yte, og vi vil i de kommende år utvilsomt se en videre fremgang på dette felt. Ofte er jo saken heller ikke så enkel at levestandarden er omvendt proporsjonalt med folketallet. Det fins land hvor utryddelse av utbredte sykdommer med en gang ville øke befolkningens arbeidskraft og
210 derigjennom bedre dens økonomiske stilling. Det fins områder i underutviklede land, som er underbefolket, områder som kan irregeres osv.

Reguleringen av barnetallet vil naturlig følge etter som helseforholdene bedres og levestandarden høynes.

215 Det er et argument for Fogelstrøms og Morells plan som etter mitt skjønn bør veie særlig tungt i Norden: Menneskenes innsats, individenes som nasjonenes, er avhengig av et perspektiv, en idé, et mål. Flere og flere blir nå klar over at det hensynsløse og kostbare rustningskappløpet ikke bare krever enorme
220 økonomiske utlegg, ikke bare hindrer løsningen av andre oppgaver nasjonalt og internasjonalt, men at selve den økende spenningen etterhvert skaper en mental belastning av uhyggelige dimensjoner. Dette skyldes dels at kapprustningen og spaltningen av hele verden i to aggressive parter øst-vest ikke gir noe perspektiv. Det eneste perspektiv som melder seg for tanken er det øyeblikk da

kapprustningene har nådd et slikt omfang at de ikke lenger kan bæres, eller ved et uhell eller på annen måte fører til krig. Vi kan ikke se bort fra at selve det mentale presset etter hvert kan bli så stort, hatet og aggresjonen nå slike høyder at en tredje krig, i all fall for enkelte, kan fortone seg som en forløsning.

230 Forutsetningene for å holde offerviljen når det gjelder militære rustninger er - på begge sider - å overbevise seg selv om motpartens uredelige og aggressive hensikter. Vi er allerede i dag nådd dit at det både i øst og vest grenser til landsforræderi å antyde at den annen part kanskje er like fredelig innstilt som vi er selv.

235

Det være langt fra meg å ville forenkle de mentale problemene vi står overfor i dag; ungdomskriminaliteten, alkoholismen, narkomanien, sekterismen, det økende antall nervøse osv. Dette har sikkert mange årsaker, men jeg tror neppe noen er i tvil om at det mentale presset skapt ved kapprustningens «hauk over

240 hauk»-mentalitet spiller en stor rolle. Det vil selvsagt aldri kunne finnes noen general som med hånden på hjertet ville kunne si: «Nå har jeg utstyr og mannskaper nok, nå kan dere være trygge.»

245

Norden har fredstradisjon. Norden har ennå tillit på begge sider. Derfor er det vi gjennom Fogelstrøms og Morrels forslag kan ha håp om å bryte isen.

250

Bærende og sunne idéer har alltid vist seg å ha gjennomslagskraft. Da Nansen etter den første verdenskrig tok opp arbeidet for å komme de sultende millioner på Syd-Russlands stepper til unnsetning, ble han bekjempet og forkjetret av de samme slags mennesker som nå bekjemper hjelpen til underutviklede land. Det ble også da startet konkurrerende innsamlinger for hjemlige formål som i og for seg var berettiget nok.

255

Da Gandhi, fattig og alene, tok opp kampen for Indias frigjøring ved fredelige midler, med «ikke-vold», var det mange som fikk seg en god latter. Dette fjols, denne naive drømmer, denne mann uten sans for de krefter som virkelig regjerer verden: Men hans idé gjorde India fri, uten blodsutgytelse, og Indias frigjøring har gått som en inciterende bølge gjennom hele den underutviklede verden.

260

Det er i det levende, byggende arbeid for å nytte vår klodes felles ressurser til felles beste vi gjerne vil være med. Istedenfor å trene ungdom i å drepe vil vi trene dem i å bygge. Istedenfor å lære dem å hate og forakte vil vi lære å verdsette og forstå.

265

Vi ønsker ikke å foreskrive verden hva den skal gjøre. Vi ser ikke som den første oppgaven å klandre andre. Når man står ute ved stupet har det liten interesse å krangle om hvem som har størst ansvar for at vi er kommet dit. Det gjelder å finne en vei tilbake. Dette er et forsøk fra Nordens side

270

Kilde

275 Evang, Karl: Fred er å skape - artikler og taler. Oslo 1964, s.155-163.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/en-positiv-vei-for-norden>

280

285

290

295

300